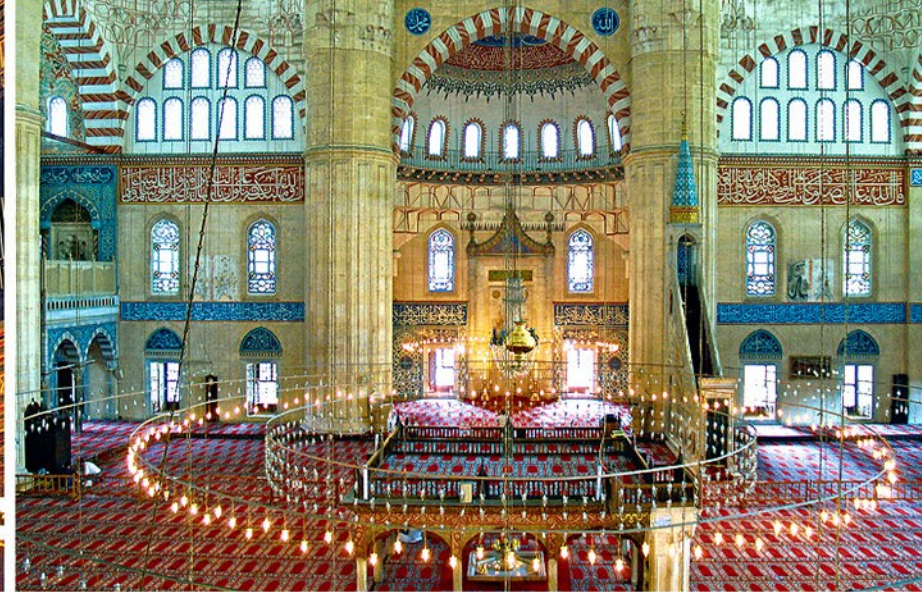

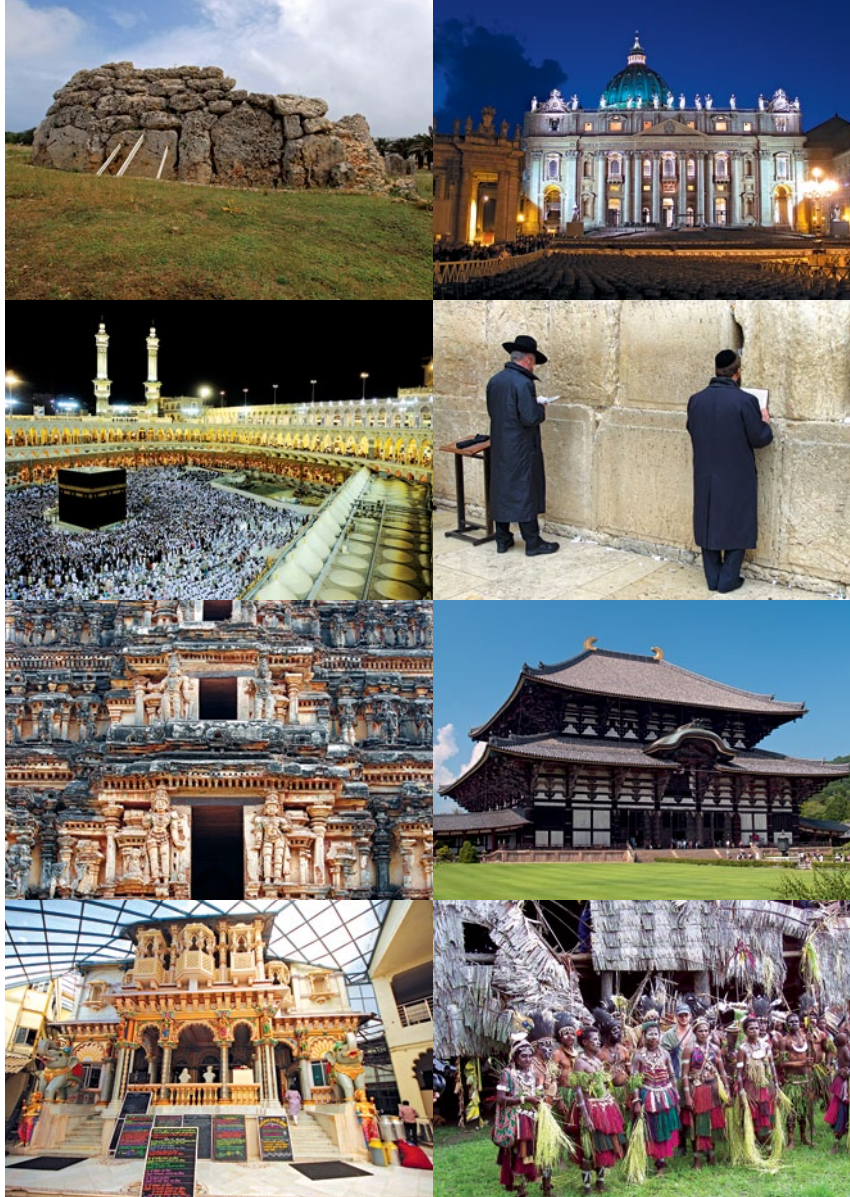

ŚWIĄTYNIE ŚWIATA

NAJWSPANIALSZE BUDOWLE SAKRALNE

KORYNA DYLEWSKA

WSTĘP 3

CHRZEŚCJAŃSTWO 5

ISLAM 125

JUDAIZM 167

HINDUIZM 185

BUDDYZM 201

INNE RELIGIE 219

TAOIZM 220

BAHAIZM 223

SIKHIZM 224

MORMONIZM 225

DŻINIZM 226

SZINTOIZM 228

KARAIMIZM 230

ZARATUSZTRIANIZM 231

RELIGIE PLEMIENNE 233

INDEKS 238

WSTĘP

Od początku kształtowania się cywilizacji ludzie wyróżniali miejsca, w których objawiało się sacrum. Pierwotnie wyznaczano je na podstawie mitów lub znaków (niezliczone legendy o objawieniu się woli boga w danym miejscu, szczególnie związane z widzeniami i cudownymi obrazami). Pierwszymi przejawami architektury sakralnej były ogrodzenia, mury lub kręgi kamienne otaczające świętą przestrzeń, znane z cywilizacji praindyjskich (Mohen-dżo-Daro) i egejskich (Mykeny), ale wznoszone także w Polsce (Miejsce Mocy koło Białowieży). Na przestrzeni lat pierwotne konstrukcje przybrały formę budowli. Ich rodzaje i funkcje były zróżnicowane, co można prześledzić na podstawie budowli sakralnych największych religii. Pierwszymi

świątyniami chrześcijańskimi były podziemne katakumby, w których wierni kryli się przed prześladowcami. Kościoły zaczęły powstawać po edyktie Konstantina Wielkiego z 313 roku i miały formę podłużnej sali, z wejściem po jednej stronie i wydzielonym półkolistym pomieszczeniem (absydą) po przeciwległej. Kolejne stulecia przyniosły szereg innowacji zgodnych ze zmieniającymi się stylami architektonicznymi, warunkami życia i rozwiązaniami technicznymi. Obecnie kościoły chrześcijańskie służą odprawianiu rytuałów, nabożeństw, sprawowaniu sakramentów i modlitwie. Świątynie hinduistyczne związane są z różnorodną symboliką, dlatego ich budowa jest realizowana ściśle według reguł i rytuałów zawartych w specjalnych traktatach

religijnych. Jedyną prawdziwą świątynią wyznawców judaizmów była Świątynia Jerozolimska, zburzona przez Rzymian w 70 roku. Obecnie synagogi są domami modlitwy. Podobne znaczenie mają meczety, których podstawową funkcją jest umożliwienie wspólnej modlitwy wiernym.

Na świecie żyje ponad siedem miliardów ludzi, a religii i wyznań jest ponad 10 tysięcy. Ze względu na migracje ludzi różnych wyznań często mieszkają po sąsiedzku, a ich kultura i obyczaje nierzadko się przenikają. To jeden z powodów, dla których warto poznać ich obrzędy religijne, obyczaje i tradycje. Chęć dialogu z innymi religiami i kulturami oznacza tolerancję, która prowadzi do wspólnych celów i rozwiązywania trudnych spraw.

Ġgantija na wyspie Gozo (Malta) – megalityczna świątynia uznawana za jedną z najstarszych (ok. 5800 lat) wolnostojących budowli na świecie

Bazylika św. Piotra w Watykanie

CHRZEŚCIJAŃSTWO

Chrześcijaństwo to religia monoteistyczna, która powstała na gruncie judaistycznym w Palestynie w oparciu o nauki Jezusa Chrystusa uznanego za Mesjasza. Najważniejszym dogmatem chrześcijaństwa jest Zmartwychwstanie, a źródłem doktryny Nowy Testament zawierający Ewangelie opisujące życie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa. Religia po śmierci Mesjasza szybko zyskała uniwersalny charakter, głównie dzięki działalności św. Pawła z Tarsu, zwanego Apostołem Narodów. Nowy Testament wymienia dwunastu apostołów powołanych przez Chrystusa do szerzenia jego nauki, których misyjna działalność została opisana w Dziejach Apostolskich. Chrześcijaństwo rozprzeczniło się na terenach cesarstwa rzymskiego, ostatecznie triumfując w 313 roku, kiedy cesarz Konstantyn Wielki wydał edykt mediolański kończący okres prześladowań. W dziejach chrześcijaństwa ważną rolę odegrała matka Konstantyna, cesarzowa Helena, uznana później za świętą. Z jej inicjatywy powstawały pierwsze okazałe budowle sakralne. Chrześcijaństwo z czasem stało się religią o charakterze ogólnoświatowym. Średniowieczne klasztory pełniły nie tylko funkcje religijne, ale były też ważnymi ośrodkami naukowymi, administracyjnymi, gospodarczymi i kulturalnymi. Chrześcijaństwo wywarło wielki wpływ na rozwój całej kultury europejskiej, odcisnęło się nawet na sposobie odliczania czasu, ponieważ rok narodzin Jezusa uznano za początek nowej ery. Poza warstwą religijną chrześcijaństwo wykształciło również ważny nurt filozoficzny, który zapoczątkowali Ojcowie Kościoła i Doktorzy Kościoła, między innymi św. Augustyn i św. Tomasz z Akwinu. Siedzibą papieża, zwierzchnika Kościoła katolickiego, jest zachowujący eksterytorialność Watykan. Kościół prawosławny dzieli się na patriarchy, z których każdy ma swojego zwierzchnika.

Chrześcijaństwo przeżyło dwa główne rozłamy: Wielką Schizmę (1054 r.), która podzieliła religię na kościoły Wschodni i Zachodni, oraz reformację (XVI w.). Obecnie chrześcijaństwo dzieli się na trzy nurty: katolicki, prawosławny i protestancki z głównymi wyznaniem w jego obrębie: luteranizmem, kalwinizmem i anglikanizmem.

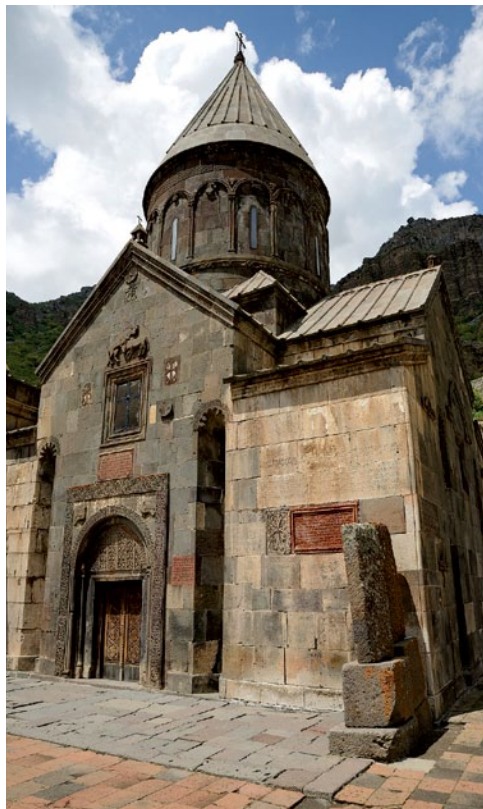
ARGENTYNA | BAZYLIKA NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY W LUJÁN

Usytuowana w stołecznej prowincji monumentalna neogotycka świątynia ma status narodowego sanktuarium maryjnego. Co roku odwiedza ją blisko pięć milionów wiernych. Zmierzających do miasta pielgrzymów z oddali wita widok dwóch strzelistych wież górujących nad miastem. Szczególnie tłumnie wierni przybywają ósmego maja, w rocznicę koronacji świętej figury, umieszczonej w ołtarzu głównym świątyni Matki Bożej z Luján – patronki Paragwaju, Urugwaju i Argentyny. Kiedy w 1887 roku Leon XIII koronował przywieziony z Brazylii wizerunek koronami papieskimi, stała w tym miejscu jedynie kaplica. Budowę stojącej do dziś bazyliki rozpoczęto dwa lata później i kontynuowano przez blisko pół wieku. Autorem projektu był Francuz Ulderico Courtois, który postanowił przenieść do Argentyny sprawdzone wzorce europejskie. Pomimo wtórności zastosowanych rozwiązań, zarówno olbrzymia rozeta na fasadzie bazyliki, jak i umieszczone w niszach figury apostołów czy pnące się na wysokość 106 m bliźniacze iglice zapierają dech w piersiach. Charakteru nadaje budowli surowiec, z którego ją wzniesiono – różowy kamień przywieziony z usytuowanych na północ od Buenos Aires kamieniołomów.

ARMENIA | ORMIAŃSKIE KLASZTORY GECHARD, HAGHPAT, SANAHIN

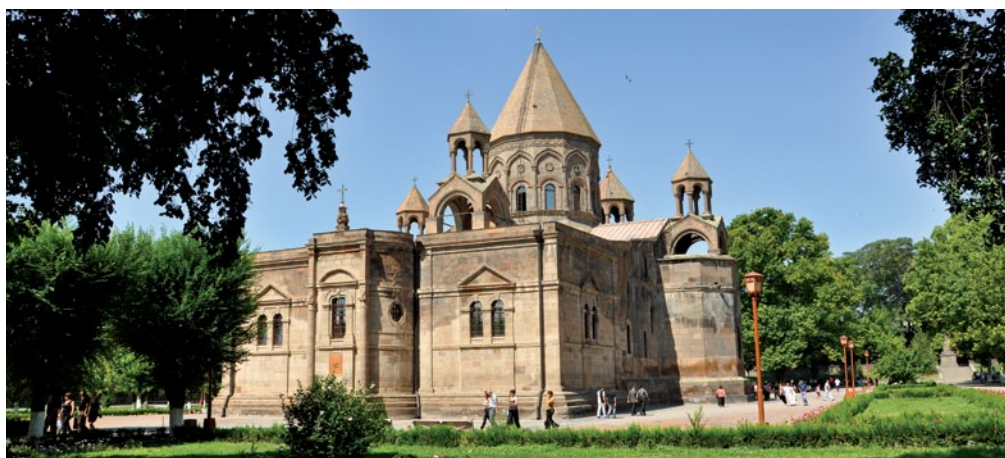
Wczesnośredniowieczne klasztory ormiańskie są bez wątpienia najwspanialszymi zabytkami architektonicznymi Armenii. Widok surowych, kamiennych murów świątyń i monastyrów pamiętających początki chrześcijaństwa stanowi turystyczną wizytówkę kraju. Większość z nich wkomponowana jest w malowniczy górski krajobraz. Klasztory zakładano w trudno dostępnych, odizolowanych miejscach, dlatego wyprawa do nich stanowi niebywałą przygodę. Wśród zachowanych budowli znajdują się klasztory wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO, między innymi Geghard z IV wieku (fot. lewa), oraz słynne Haghpat (fot. prawa) i Sanahin – oba z końca X wieku. Pierwszy z nich, uważany za najstarszy, monastyr Świętej Włóczni, w dużej części wykuto w skale. Według legendy, został założony przez samego św. Grzegorza Oświeciela, założyciela i patrona kościoła ormiańskiego.

ARMENIA | KATEDRA W ECZMIADZYNIE

Katedra w Wagharszapat (historycznym mieście Eczmiadzyn) w zachodniej Armenii uważana jest przez Ormian za najstarszą katedrę na świecie. Jej budowę rozpoczęto w 301 roku, tuż po przyjęciu przez króla Trynadata III chrztu i ogłoszeniu chrześcijaństwa religią państwową. W budowę miał być zaangażowany Grzegorz Oświeciela, późniejszy patron Kościoła ormiańskiego, któremu pogański władca zawdzięczał nawrócenie. Eczmiadzyn stał się nie tylko siedzibą biskupów, a następnie katolikosów – patriarchów kościoła ormiańskiego, ale również największym ośrodkiem nauki. Pierwszy kościół był najprawdopodobniej murowano-drewniany, jednak z tamtego okresu zachowały się tylko niewielkie kamienne fragmenty. W kolejnych wiekach świątynię wielokrotnie niszczone, odbudowywano i rozbudowywano. Największą przebudowę podjęto w VII wieku. W tym czasie zamieniono drewnianą kopułę na kamienną, która przetrwała do dziś. Wnętrze

katedry zdobią freski wykonane na przełomie XVII i XVIII stulecia. Pośród cennych skarbów, takich jak inkunabuły, dzieła sztuki i ikony (można je obejrzeć w działającym na terenie klasztoru muzeum), znajduje się tu najważniejszy dla Ormian obiekt kultu – grot Świętej Włóczni. Zgodnie z tradycją, relikwie Męki Pańskiej miał do Armenii przywieźć apostoł Juda Tadeusz.

AUSTRIA | KATEDRA ŚW. SZCZEPANA W WIEDNIU

Wiedeńska katedra jest symbolem austriackiej stolicy. Znajduje się w sercu starówki, na placu św. Szczepana i jest najczęściej odwiedzanym przez turystów zabytkiem. Gotycka konstrukcja, której budowę rozpoczęto w XII wieku i kontynuowano przez kolejne stulecia, osiągnęła imponujące rozmiary. Jej długość wynosi 107 m, szerokość – 34 m, a wysokość najwyższej, południowej wieży – blisko 137 m. Dach pokryty jest około 230 tysiącami glazurowanych płytek, a w czterech wieżach zawieszono 22 dzwony – największy z nich, słynny Pummerin, waży 20 ton. Wnętrze katedry zdobią zarówno zabytki gotyckie (Ołtarz Fryderyka – polptyk z Wiener Neustadt przywieziony z Dolnej Austrii, grobowiec Fryderyka III – dzieło Mikołaja Gerhardta z Lejdy, wspaniale ozdobiona rzeźbami ambona z piaskowca, chrzcielnica, rzeźby zdobiące chór, dekoracje na Bramach Biskupiej i Śpiewaków), romańskie (elewacja zachodniej Bramy Olbrzymów), jak i barokowe (Ołtarz Główny z malowidłami Tobiasza Potzla). W podziemiach katedry spoczywają potomkowie austriackiej linii Habsburgów oraz arcybiskupi wiedeńscy.

AUSTRIA | SANKTUARIUM MARYJNE W MARIAZELL

W znanym austriackim kurorcie sportów zimowych Mariazell znajduje się jedno z najważniejszych sanktuariów maryjnych w Europie. Początek jego historii sięga średniowiecza. Legenda opowiada o mnichu Magnusie, który przybył w te strony, aby nawracać pogan. Ścigany przez rozbójników, musiał często salwować się ucieczką. Pewnego dnia, zapędzony w ślepią ścieżkę zastawioną skałami, widząc, że nie zdoła uciec z życiem, przystanął i zaczął modlić się przed figurką Maryi. I wtedy zdarzył się cud, jeden z kamieni pękł, co dało mu możliwość ucieczki. Jakiś czas potem Magnus postawił

w tym miejscu dzięczynną kapliczkę. Z czasem zaczęto ją nazywać Mariazell, czyli Cela Maryi, ponieważ kształtem przypominała klasztorną celę. Świątynia, w której dziś czczona jest figura, została zbudowana w XIV wieku z rozkazu Ludwika Węgierskiego, również w akcie wotywnym, po wygranej wojnie z Turkami. Trzy wieki później przebudowano ją w stylu barokowym według projektu włoskiego architekta Domenico Scassy. Zgodnie z przekazem, Ołtarz Łaski ze świętym wizerunkiem Maryi umieszczony jest dokładnie w miejscu, w którym Mangus postawił świętą figurę.

AUTONOMIA PALESTYŃSKA I BAZYLIKA NARODZENIA PAŃSKIEGO W BETLEJEM

Betlejemską bazylikę jest jednym z najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych na świecie. W czasie Świąt Bożego Narodzenia przybywa do niej tysiące wiernych, aby wziąć udział w wyjątkowej pasterce. Pierwszy kościół w miejscu narodzin Jezusa powstał dopiero w 326 roku. Do tego czasu Grota Narodzenia, wskazana przez św. Justynę Męczennika w II wieku, była obudowana świątynią rzymską. Chrześcijański kościół wzniesiono z fundacji św. Heleny,

matki Konstantyna Wielkiego. W kolejnych wiekach budowla była wielokrotnie dewastowana i odbudowywana. Kościół nie bez przyczyny przypomina warowną twierdzę, która przywodzi na myśl realia epoki wypraw krzyżowych. Do obszernego pięcioramowego wnętrza wchodzi się przez niewielkie drzwi, za którymi znajduje się przedsionek, a dalej główna brama wejściowa. Centralne miejsce sanktuarium – Grota Narodzenia – usytuowana jest w podziemiach,

do których prowadzą kamienne schodki pod ikonostasem. W pieczarze panuje mrok ponieważ brak jest dostępu do naturalnego światła. Wnętrze rozświetlają lampki oliwne i lampa zawieszona nad metalową gwiazdą zamontowaną w miejscu, w którym stał żłóbek. Pielgrzymi zwykle modlą się i całują posadzkę. W pozostałych grotach, które nakrywa świątynia, również znajdują się kaplice. Jedną z najczęściej odwiedzanych jest Kaplica Żłóbka, czyli biblijna stajenka.

BELGIA | KATEDRA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY W ANTWERPII

Najważniejsza świątynia katolicka stolicy Belgii góruje nad miastem 123-metrową wieżą zegarową, najwyższą konstrukcją w całej Antwerpii. Budowa kościoła rozpoczęta w połowie XIV wieku trwała blisko dwa stulecia. Wzniesiona w stylu gotyku brabantkiego, za sprawą licznych przeróbek i renowacji, po zniszczeniach dokonanych w XVI i XVIII wieku, uzyskała cechy architektury renesansowej, barokowej i rokoka. Siedmionawowa świątynia ma 125 kolumn i 128 okien zdobionych pięknymi witrażami. Wśród wyposażenia

znajduje się wiele arcydzieł sztuki, do najcenniejszych zalicza się wspaniałe barokowe malowidła religijne Petera Paula Rubensa: *Podniesienie krzyża*, *Zdjęcie z krzyża* i *Zmartwychwstanie Chrystusa* – umieszczone nad ołtarzem głównym, a także *Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny*, rzeźby Madonny z Dzieciątkiem i Matki Bożej z Antwerpii, zabytkowe XIX-wieczne organy, bogato zdobiona ambona, a także tabernakulum w postaci Arki Przymierza. Główną bramę wejściową katedry zdobią przepiękne rzeźbienia.

BIAŁORUŚ | CERKIEW NA KOŁOŻY

Cerkiew św. św. Borysa i Gleba, zwaną popularnie Cerkwią na Kołozy, wznosił w drugiej połowie XII wieku budowniczy Piotr Miłonieg. W XV wieku istniał przy niej prawosławny monastyr, jednak już od 1596 roku świątynia należała do unitów i założono przy niej klasztor bazylianów (fundamenty zachowały się na wzgórzu obok). W 1839 roku teren ponownie został przekazany Kościołowi prawosławemu. Kilkanaście lat później osunęła się skarpa, co spowodowało zawalenie się sklepień i zachodniej ściany – stąd obecny, przepołowiony stan budynku cerkwi. W kolejnych latach świątynia ulegała zniszczeniom

i była odbudowywana. W czasach ZSRR stała się siedzibą muzeum i dopiero od 1991 roku ponownie pełni funkcje świątyni prawosławnej. Wnętrze jest dosyć surowe, z jednej strony na skutek wielu zniszczeń, z drugiej z uwagi na charakter architektury wczesnego średniowiecza. Ciekawe są zachowane na elewacjach XII-wieczne ozdoby z glazurowanych płytek (motyw krzyża), a wewnątrz tzw. garnki akustyczne w ścianach, wzmacniające siłę głosu prezbitera. Nie ma już fresków, przetrwały jedynie stare napisy na kamieniach krypty. Ikonostas jest współczesny, wykonany na Łotwie.

BRAZYLIA | KOŚCIÓŁ ŚW. FRANCISZKA W SALVADOR DE BAHIA

Barokowy zespół klasztorny św. Franciszka wraz z całą starówką Salvador de Bahia wpisany jest na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO. Kościół i klasztor znajdują się na terenie historycznego centrum Salvadoru, w tzw. Górnym Mieście (Cidade Alta). Kościół wzniesiono w XVIII wieku. Z tego okresu pochodzi jego monumentalna ozdobna fasada, stylem nawiązująca do epoki manieryzmu. Świątynię zbudowano na planie krzyża. Wnętrze słynie z przepychu, który tworzą złoczone figury świętych i płaskorzeźby gęsto pokrywające kolumny, ściany i sufit. Zachwycają też ornamenty w formie gwiazd i form geometrycznych oraz rzeźbione ambony. Ołtarze Krzyża Świętego i Wywyższenia Maryi stanowią wspaniałe przykłady sztuki barokowej. Przepiękne błyszczące kafle azulejos w charakterystycznym białoniebieskim kolorze w krążgankach centralnej części kościoła przedstawiają sceny z życia patrona świątyni. W całej Brazylii nie ma drugiej tak bogato wyposażonej świątyni jak kościół św. Franciszka, nie bez powodu uważanego za najwybitniejsze dzieło barokowe w tej części świata.

BRAZYLIA | SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ NIEPOKALANEGO POCZĘCIA W APARECIDZIE

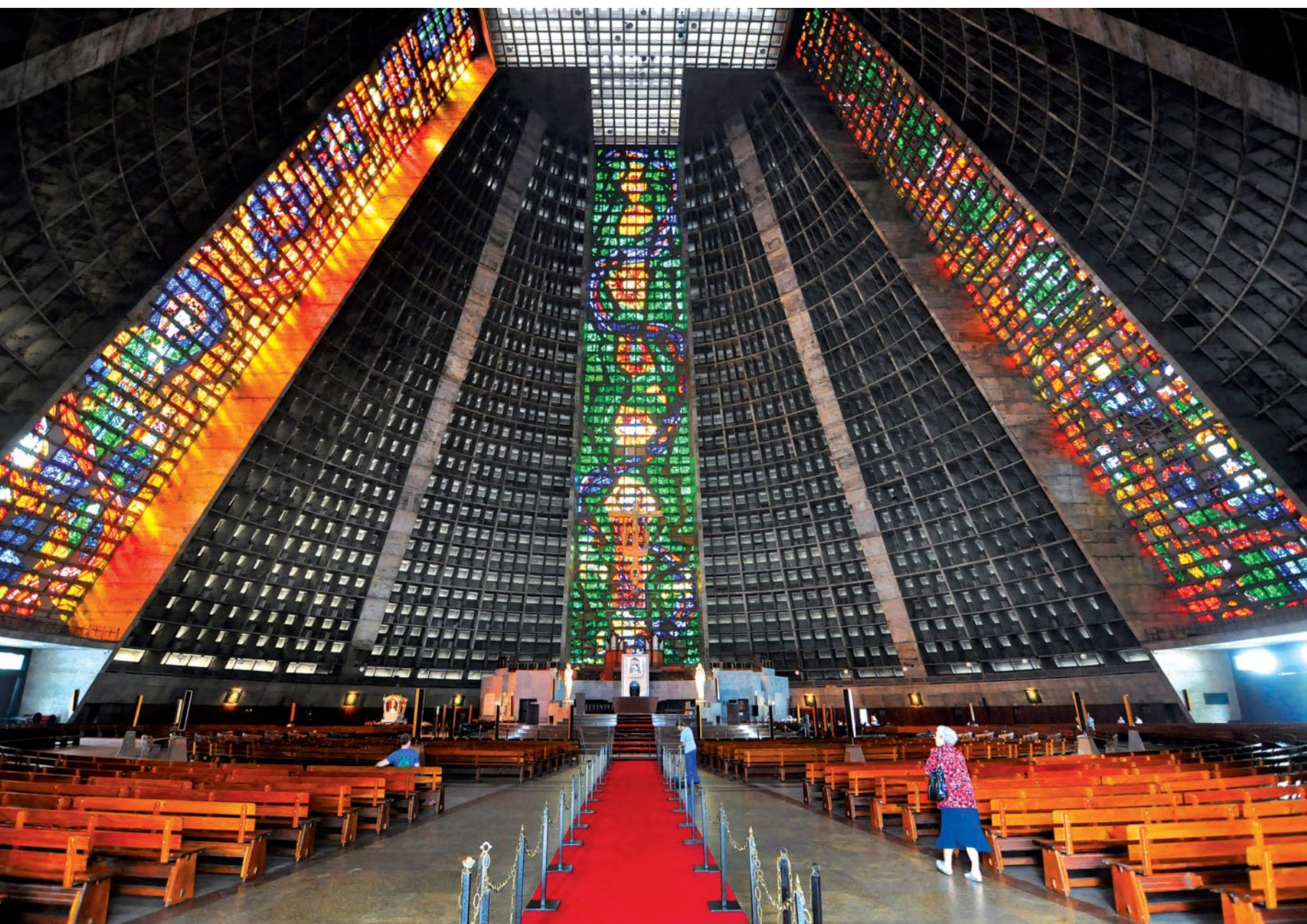
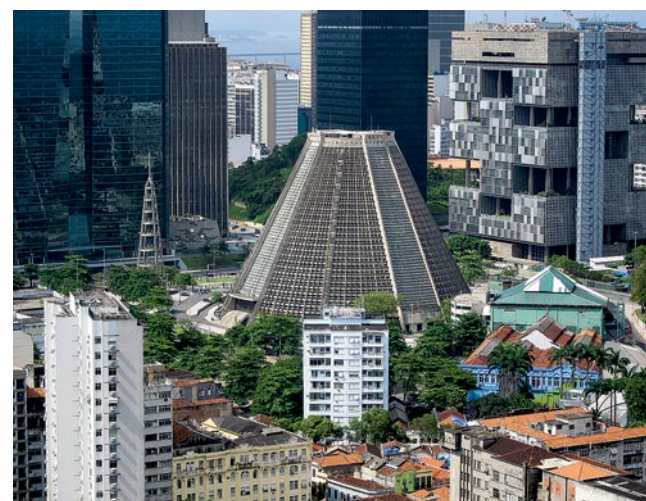
Bazylika Matki Bożej Niepokalanego Poczęcia w Aparecidzie jest drugim pod względem wielkości ośrodkiem kultu maryjnego na świecie. Pierwszy kościół, w którym czczono cudowną rzeźbę Matki Bożej, wzniesiono w latach 1760–1770. Stara Bazylika, jak dziś jest nazywany, jest przykładem architektury kolonialnej. Rosnąca popularność kultu czarnej figurki Maryi, zgodnie z tradycją wyłowionej w sieci rybackiej z okolicznej rzeki, sprawiła, że w 1955 roku rozpoczęto budowę nowego kościoła. Świątynię wzniesiono na planie krzyża greckiego w stylu neoromańskim. Ogromna budowla zajmuje łącznie powierzchnię 18 tysięcy m², co czyni ją drugą pod względem wielkości bazyliką na świecie, po Bazylice św. Piotra w Watykanie. Co roku sanktuarium odwiedza kilka milionów pielgrzymów, a jednorazowo świątynia może pomieścić 45 tysięcy wiernych. Przedmiot kultu, niewielka rzeźba datowana na 1650 rok, została ogłoszona przez papieża Piusa XI Królową i Patronką Brazylii. Wizerunek na co dzień okrywa niebieska sukienka z flagą Brazylii.

BRAZYLIA | KATEDRA ŚW. SEBASTIANA W RIO DE JANEIRO

Katedra w dawnej stolicy Brazylii jest jedną z najbardziej oryginalnych budowli sakralnych na świecie. Świątynia ma kształt gigantycznego stożka przypominającego charakterystyczne piramidy Majów. Architekt Catedral Metropolitana, Edgar de Oliveira Fonseca, świadomie nawiązał do dziedzictwa kulturowego Brazylii, aby oddać hołd dawnym cywilizacjom, zniszczonym przez chrześcijan. Budowlę zaprojektował na planie koła, którego średnica zewnętrzna wynosi 106 m. Wysoka na 75 m świątynia może pomieścić nawet 20 tysięcy osób. Jej budowa została

ukończona w 1976 roku. Wnętrze ozdabiają cztery witraże o ogromnych rozmiarach, rozpościerające się od podłogi po sam strop zwieńczony oknem w kształcie krzyża. Kolorowe szklane mozaiki przedstawiają alegorie wiary chrześcijańskiej: Jedyny (port. *Una*), Święty (port. *Santa*), Katolicki (port. *Catolica*), Apostolski (port. *Apostólica*). Na wprost wejścia stoi niewielki ołtarz, niknący wobec efektownych 60-metrowych witraży. Po jego bokach znajdują się rzeźby patronów świątyni – św. Sebastiana i św. Anny. Powyżej zwisa wielki drewniany krzyż.

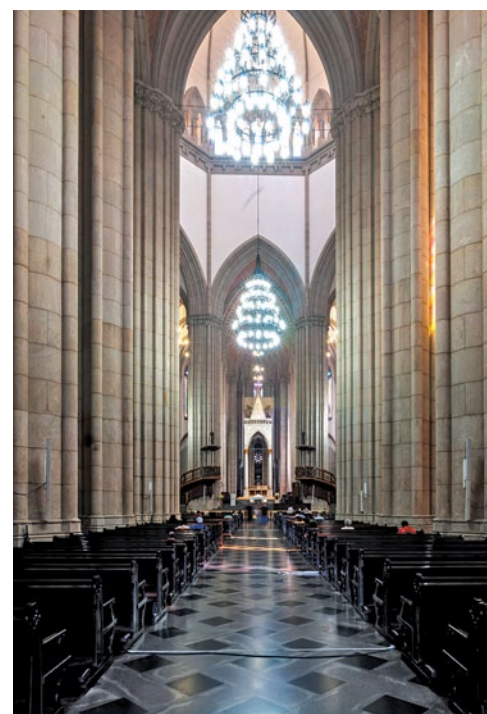
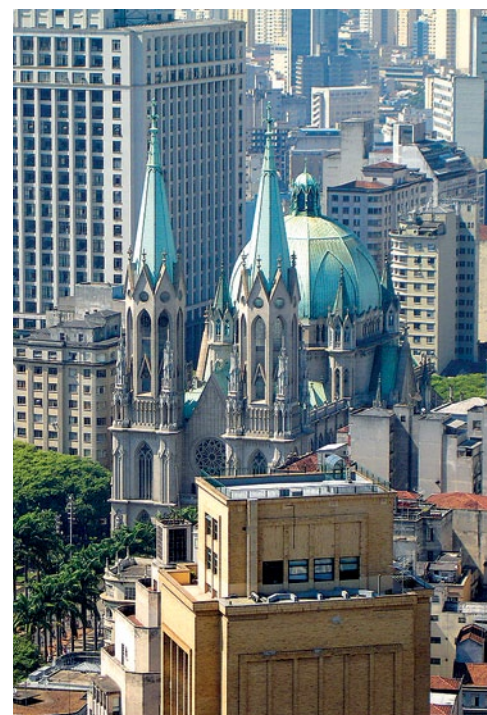

BRAZYLIA | KATEDRA WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY W SÃO PAULO

Neogotycka katedra Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, największa budowla sakralna miasta, jest trzecim z kolei kościołem wzniesionym w tym miejscu. Jej budowa rozpoczęta w 1913 roku trwała aż do 1967 roku, kiedy ukończono dwie efektowne strzeliste wieże. Pięcionawowy kościół powstał na planie krzyża łacińskiego.

Głównym budulcem był marmur (do budowy użyto aż 800 ton kamienia), sprowadzany z różnych stron świata. Wśród wielu wykorzystanych rzadkich odmian dominuje biały marmur z włoskiej Carrary. W krypcie kościoła, w której znajdują się groby biskupów i arcybiskupów, stoją marmurowe rzeźby przedstawiające dzieje świętych –

Hioba i Hieronima. W jednym z grobowców spoczywa indiański wódz Tibiriçá, żyjący w XVI wieku, który przyjął chrzest od jezuitów. Rzeźbienia w kościele głównym przedstawiają brazylijską florę i faunę. Katedralne organy z 12 tysiącami piszczałek są największym tego typu instrumentem w Ameryce Południowej.

BULGARIA | RILSKI MONASTER

Wczesnośredniowieczny monaster usytuowany na wysokości 1100 m n.p.m. w masywie Riła to jeden z najważniejszych sakralnych zabytków Bułgarii. W historii zapisał się jako ostatni bastion obrony przed inwazją turecką. Malowniczo wpisana w krajobraz górski świątynia wyróżnia się niespotykaną urodą. Miejsce pod budowę kompleksu zostało wybrane przez pustelnika Iwana z Riły żyjącego w X wieku. Mnich mieszkał w pobliskiej jaskini, a jego naśladowcy założyli w tym miejscu pierwszy klasztor. Zachowana architektura jest jednak dziełem znacznie późniejszym i pochodzi z XIX stulecia. Z czasów średniowiecznych przetrwała Baszta Chreliowa – 23-metrowa wieża obronna z pierwszej połowy XIV wieku. W jej wnętrzu znajduje się dziś muzeum ikon. Centrum kompleksu stanowi Cerkiew Świętej Bogurodzicy – trójnawowa bazylika z kopułą na szczycie. Budowlę okalają charakterystyczne biało-czarne łuki w formie trzykondygnacyjnych arkad. Podobne zdobienia wykorzystano również w krużgankach wokół dziedzińca. Ściany wnętrza pokrywają przepiękne freski z pierwszej połowy XIX wieku.

Ich twórcy skupili się na przedstawieniu scen ze Starego Testamentu. Centralne miejsce w cerkwi zajmuje olbrzymi złoty ikonostas z 40 ikonami. W świątyni przechowywany

jest Krzyż Rafała z misternymi miniaturowymi rzeźbami obrazującymi ponad sto religijnych scen, wykonanymi na niewielkiej powierzchni drewnianego krucyfiksu.

BULGARIA | SOBÓR ŚW. ALEKSANDRA NEWSKIEGO W SOFII

Największa prawosławna świątynia w Bułgarii została wzniesiona na cześć cara Aleksandra II. Budowa, która rozpoczęła się w 1882 roku, trwała trzy dekady. Rosyjski architekt Aleksander Pomierancew zaprojektował świątynię w stylu neobizantyjskim. Stanowiące symbol miasta połyskujące w słońcu cebulaste kopuły cerkiewne widoczne są już z oddali. Najwyższe z nich pokryte są złotą patyną, a na największej wyryto złotymi literami modlitwę Ojcze nasz. Świątynia, wzniesiona na planie krzyża, ma pięć naw. W zegarowej wieży o wysokości 53 m zawieszono 12 dzwonów. Wejście do

soboru wykończono ciemnym marmurem sprowadzonym specjalnie z Włoch. Na bogate wyposażenie składają się między innymi stojące w centralnym miejscu, przy ikonostasie, ozdobne trony dla cara i patriarchy wykonane z brazylijskiego onyksu, wspaniałe freski z postaciami świętych (dzieło wybitnych artystów rosyjskich i bułgarskich) oraz złożone żyrandole. Absydy ołtarzowe poświęcone są Aleksandrowi Newskiemu, carowi Borysowi I Chrzycielowi oraz braciom Cyrylowi i Metodemu. W krypcie zgromadzone są cenne ikony, zabawkowe tkaniny i naczynia liturgiczne.

CHORWACJA | BAZYLIKA EUFRAZJUSZA W POREČU

Dzieje Bazyliki Eufrazjusza rozpoczynają się w epoce wczesnochrześcijańskiej. Kompleks kościelny, na który składają się baptysterium, wieża zegarowa, pałac biskupi i kościół, stanowi wybitny przykład architektury bizantyjskiej. Zasadniczo bazylika zachowała swój pierwotny kształt. Jej najwspanialszym zabytkiem są mozaiki pokrywające posadzkę, datowane na IV–V wiek. Wielobarwne malowidła pokrywają również ściany absyd. Wśród przedstawionych scen religijnych uwagę zwracają wizerunki Chrystusa z Apostołami, przedstawienia świętych, między innymi Eufrazjusza trzymającego model bazyliki, Maryi z Dzieciątkiem, Baranka Bożego. W centralnym miejscu, pomiędzy oknami a absydą główną, umieszczono mozaiki przedstawiające

Zwiastowanie Pańskie i Nawiedzenie Najświętszej Marii Panny. Co ciekawe, na ściennych dekoracjach dopatrzyć się można elementów pogańskich, na przykład wyobrażenia Neptuna, co świadczyłoby o przeniesieniu niektórych mozaik z wcześniejszych, niechrześcijańskich świątyń. Natomiast wiadomo na pewno, że z Bizancjum sprowadzono kolumny tworzące arkady we wnętrzu świątyni, bogato zdobione kapitelami i impostami z wyrytymi monogramami biskupa Eufrazjusza. Równie ozdobne jest marmurowe cyborium z 1277 roku, którego kolumny pochodzą z VI wieku, prawdopodobnie z oryginalnej obudowy ołtarzowej. Bazylika w Poreču została wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO.

CHORWACJA | KATEDRA ŚW. JAKUBA W SZYBENIKU

Katedra w Szybeniku pochodzi z XV wieku. Budowniczym świątyni wzniesionej w stylu gotyckim był Giorgio Orsini, przez Chorwatów zwany Jurajem Dalmatinciem. Architekt nie doczekał końca budowy. W XVI wieku renesansowych cech nadał świątyni Niccolò Fiorentino, a budowę dokończyli jego kontynuatorzy, Bartłomiej i Jakub Mestrowie. Na szczęście nie usunęli najbardziej niezwykłych elementów katedralnej fasady, czyli rzeźbionych głów (74 rzeźby) okalających katedrę, które są dziełem pierwszego budowniczego. Mistrz Juraj uwiecznił na nich portrety ówczesnych mieszkańców miasta. Dziś rzeźby stanowią symbol Szybenika. Na fasadzie

kościół zachowały się ponadto romańskie dzieła sztuki, prawdopodobnie pozostałości wcześniejszej świątyni – kolumny wsparte na lwach, których kapitele zdobią wyobrażenia Adama i Ewy. Kościół słynie z tego, że jest jedyną świątynią w całości zbudowaną z kamienia. Wnętrze z powodu budulca robi wrażenie surowego i ascetycznego. Oddzielające nawy kolumny pokrywają jednak misterne rzeźbienia, nie brakuje tu też renesansowych ozdobnych łuków. W jednej z kaplic znajduje się sarkofag biskupa Juraja Šižgorića, XVI-wiecznego humanisty i pisarza. W 1991 roku katedra została częściowo zniszczona. Po wojnie bałkańskiej kościół odbudowano.

CYPR | MONASTERY I CERKWIE W GÓRACH TROODOS

W górach Troodos w zachodniej części Cypru zachował się zespół średniowiecznych cerkwi i monasterów, reprezentujących architekturę bizantyjską. Zabytki słyną z wysokiej klasy artystycznej i świetnie zachowanych fresków. W cerkwi Agios Nikolaos tis Stegis z XI wieku, usytuowanej koło Kakaopetris, można podziwiać freski z okresu XI–XVII wieku uważane za najcenniejsze w tym regionie. Równie ciekawy jest klasztor Agios Ioannis Lampadistis z XI wieku oraz dwie cerkwie i kaplica z freskami z XIII–XV wieku usytuowane we wsi Kalopanayiotis. W Panagia Phorviotissa z XI wieku, koło Nikitari, zachowały się oryginalne freski z przełomu XI i XII wieku. W Panagia tou Arakou z XII wieku, we wsi Lagoudera, szczególnie cenny jest fresk przedstawiający Chrystusa Pantokratora. Warto również zwiedzić Panagia tou Moutoulla z XIII wieku we wsi Moutoullas, gdzie przetrwały freski z XIII wieku. Warte uwagi są także świątynie Archangelos Michael z XV wieku we wsi Pedhoulas oraz Timios Stavros z przełomu XIII i XIV wieku, we wsi Pelendria, gdzie zachowały się późnośredniowieczne freski. Panagia Podhithou z 1502 roku, usytuowany we wsi Galata,

słynie z bizantyjskich fresków z widocznymi śladami wpływów włoskich. W Stavros Agiasmati z XV wieku, we wsi Platanistasa, dobrze zachowały się freski z drugiej połowy XV wieku, a w Agia Sotira tou Soteris z XVI wieku, we wsi Palaichori, można podziwiać freski z XVI wieku. Wszystkie zabytki zostały

wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO. W spisie najcenniejszych obiektów pominięto najwspanialszy ze średniowiecznych klasztorów cypryjskich, monaster Kykkos z XI wieku, znajdujący się na wzgórzu, od którego pochodzi jego nazwa.

CZECHY | KATEDRA ŚW. WITA W PRADZE

Usytuowana na jednym z dziedzińców zamkowych na Hradczanach praska katedra jest najważniejszą świątynią katolicką Czech. Znajduje się w niej siedziba praskich arcybiskupów oraz prymasa. Gotycka budowla powstawała od XIV wieku aż do ubiegłego stulecia. Pierwszym fundatorem świątyni był król Karol IV. Wcześniej na jej miejscu stały dwa starsze kościoły romańskie. Patronami świątyni zostali święci Wit, Wacław i Wojciech. Sanktuarium ma charakter narodowy. W katedrze odbywały się koronacje oraz pochówki czeskich władców, a do dziś przechowywane są tu insygnia królewskie i korona św. Wacława. Trójnawowa bazylika została zbudowana na planie krzyża łacińskiego z wieżami na

podstawie kwadratów. Do najstarszych fragmentów budowli zaliczają się prezbiterium i chór. Spośród dzwonów zawieszonych w XIX-wiecznych wieżach najstarszy jest Dzwon Jana Chrzciciela z XV wieku, a największe – św. Zygmunta i św. Wacława, o sto lat późniejsze. Katedra kryje mnóstwo wspaniałych zabytków. W każdej z kilkunastu kaplic znajdują się wybitne dzieła sztuki, malowidła, rzeźby oraz dekoracje architektoniczne. Spośród najważniejszych koniecznie trzeba wymienić: mozaikę z drugiej połowy XIV wieku przedstawiającą Sąd Ostateczny, kaplicę św. Wacława i tryforium – dzieła Piotra Parlea z tego samego okresu, a także wykonane z marmuru Mauzoleum Habsburgów (XVI w.) oraz ołtarz główny (XIX w.).

CZECHY | KLASZTOR BENEDYKTYŃSKI W BROUMOVIE

Klasztor w Broumowie, nazywany perłą europejskiego baroku, od wieków stanowi cel pielgrzymek wiernych. Pierwsi benedyktyni przybyli tu w XIII wieku. W kościele klasztorным św. Wojciecha znajduje się wyjątkowa kopia Całunu Turyńskiego z 1651 roku, obiekt kultu i licznych pielgrzymek. W epoce baroku miasto stało się ważnym ośrodkiem gospodarczym (browar klasztorny, handel) i kulturalnym (szkoła) kraju. Z tego okresu pochodzą wspaniałe zabudowania klasztorne wraz z biblioteką, w której przechowywane są cenne zbiory, oraz barokową świątynią (1726–1748). Przebudowa wcześniej istniejącego późnogotyckiego zespołu była dziełem lokalnego architekta Kiliana Ignaza Dientzenhofera. W urządzonych z przepychem wnętrzach nie brakuje malowideł

z rozmachem przedstawiających biblijne sceny, złożonych rzeźbień, bogato zdobionych mebli. Sercem klasztoru jest refektarz, w którym przechowywana jest kopia Całunu. Co ciekawe, dzieło odkrył dopiero w 1999 roku wikary, który przypadkowo znalazł drewnianą skrzyneczkę ukrytą przed laty w schowku za relikwiarzem.

DANIA | KATEDRA W ROSKILDE

Gotycka katedra w Roskilde na wyspie Zealandia była pierwszym gotyckim kościołem w Skandynawii. Istniejący od XI wieku kościół Trójcy Świętej przebudowano w kolejnym stuleciu w stylu gotyku francuskiego, a prace trwały do 1280 roku. Strzeliste wieże z charakterystycznymi iglicami dobudowano w XIV wieku. W katedrze zachowało się wiele cennych zabytków, między innymi organy i ołtarz główny wykonany w Antwerpii w XVI wieku, późnośredniowieczne freski, gotyckie stalle z XV stulecia. Katedra w Roskilde jest najważniejszą nekropolią władców duńskich. Pochowanych jest w niej 39 królów i królowych Danii. Większość nagrobków to wybitne dzieła sztuki, w tym najcenniejsze z nich: późnogotycki grobowiec królowej Małgorzaty I oraz renesansowy sarkofag Fryderyka V. Władcom poświęcone są kaplice otaczające nawę główną: Kaplica Chrystiana I z pięknie zachowanymi freskami, Kaplica Chrystiana IV słynąca z malowideł, neoklasycystyczne kaplice Fryderyka V i Chrystiana IX.

EGIPT I KLASZTOR ŚW. KATARZYNY NA GÓRZE SYNAJ

Klasztor na górze Synaj jest najstarszym czynnym do dziś klasztorem na świecie. Powstał w miejscu, w którym Bóg objawił się Mojżeszowi pod postacią krzewu gorejącego. Fundatorką pierwszej kaplicy, którą wzniesiono u podnóża góry, była cesarzowa Helena (337 r.). Dwieście lat później z inicjatywy cesarza Justyniana wybudowano klasztor i bazylikę. W X wieku w ich pobliżu stanął meczet, co miało bardzo dobry wpływ na chrześcijańskie sanktuarium, ponieważ uchroniło je przed zniszczeniem. Na terenie zespołu klasztornego znajdują się obecnie cerkiew Przemienienia Pańskiego, kaplica Krzewu Gorejącego,

Studnia Mojżesza (stoi w miejscu, w którym Mojżesz miał spotkać siedem córek Jetry), kaplica św. Tryfona (zwana Domem Cza szek; znajdują się w niej kości zakonników synajskich). W bibliotece klasztornej przechowywane są wczesnośredniowieczne manuskrypty (najstarszy pochodzi z IV w.) oraz ikony. Patronką klasztoru jest św. Katarzyna, która zginęła śmiercią męczeńską w III wieku. Zgodnie z tradycją jej ciało zostało zaniesione przez aniołów na sąsiadującą z Synajem górę zwaną dziś Górą Świętej Katarzyny. Na jej szczycie znajduje się kaplica poświęcona świętej, do której wierni odbywają pielgrzymki.

